

Tremila anni di poesia d'amore ebraica

Un recital di Alessandro Quasimodo

Háromezer év zsidó szerelmes versei

Alessandro Quasimodo előadása

“Forte come la morte è l'amore”, struggente e terribile verso del *Cantico dei Cantici*, dà il titolo a questa antologia in cui sono raccolte, con il testo originale a fronte, poesie scritte in ebraico in tremila anni di storia del popolo d'Israele. Il libro non può che iniziare con il testo integrale del *Cantico dei Cantici*, inno alla donna e alla sua bellezza, che non è solo membra aggraziate e occhi sognanti, ma anche e soprattutto il coraggio di vivere l'amore nella piena coscienza di quanto questo sentimento possa essere terribile. È la giovane protagonista a non accettare di doversi velare per seguire il compagno, è lei a dichiararsi malata d'amore, a uscire sola in strada di notte per cercare colui che la sua anima ama, è lei a invitare l'amato a uscire nei campi per lasciar fiorire il loro sentimento insieme alla primavera.

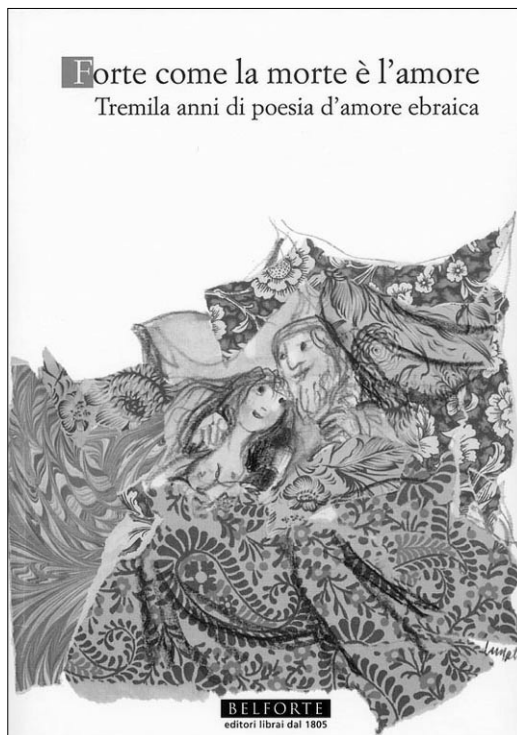
A questo splendido inizio, in perpetua oscillazione tra l'allegoria mistico-sacrale e la letteralità erotica, seguono solo le liriche ricche e sensuali della Spagna del X secolo, culla della civiltà sefardita, che ci trasportano nella magia e nell'esotismo del califfato di Cordoba, dell'Alhambra di Granada. Qui arabi ed ebrei vivono gli uni al fianco degli altri, in un vivace e reciproco scambio culturale, che ha dato vita a quella che a ragione è stata definita “l'età dell'oro” della poesia medievale ebraica. Le donne sono gazzelle o cerbiatte, creature di soave bellezza, ma per lo più crudeli e insensibili al richiamo di uomini disperati e disposti a morire per amore, ma, non meno sensuali di quelle destinate alle donne, i maggiori poeti ebrei del tempo scrivono anche liriche d'amore indirizzate a giovani uomini. E' naturalmente un tema che ha suscitato molto scalpore tra gli studiosi, e, nonostante le parole di uno dei più grandi poeti ebrei medievali, Moshe Ibn Ezra, il quale dichiara: “Si possono scrivere poesie d'amore senza aver mai amato”, l'ambiguità, che indubbiamente contribuisce al fascino di queste poesie, deve rimanere tale e non spetta a lettori e studiosi squarciarne il velo.

La storia della poesia d'amore ebraica, in tempi più recenti, riflette inevitabilmente la tormentata storia d'Israele. Amore e guerra allora si sovrappongono in un

„A szerelem erős, mint a halál”, az Énekek Énekének egyik szörnyűsége, és önmésző vessora adta annak az antológiának a címét, melyben Izrael népének háromezer éves története során, héber nyelven keletkezett költeményeket gyűjtötte össze a kiadó megjelentetve egyben az eredeti nyelvi változatot is. A kötetet nem is lehetne mással indítani, mint az Énekek Énekének teljes szövegével. Himnusz ez a nőről, a női szépségről, amely nem kizárólag a kecses test, az álmódzó szemek együttese, de egyben az a bátorság is, sőt leginkább az, mellyel egy nő teljes tudatosság-gal megéli a szerelmet, legyen az bár akármilyen szenvedést okozó, fájó érzés is. Éppen a fiatal hősnő az, aki nem hajlandó elfogadni, hogy titokban kellene követnie társát, ő az, aki felfedi, hogy a szerelem betegségében szenved, aki egyedül megy ki az éj leple alatt az utcára, hogy felkutassa azt, akiért a lelke szerelmesen rajong, ő az, aki szerelmét a zöld mezőre hívja azért, hogy szerelmük együtt virágozzon az érkező tavasszal.

Ezt a csodálatos bevezetést, a misztikus-szakrális allegória, és az erotikus irodalmiaság között pulzáló váltakozást követik a X. század Spanyolországában, a sefárd kultúra bölcsőjében keletkezett, érzékiségben gazdag lírai alkotások. A verseken keresztül léphetünk be a cordobai kalifátus, és a granadai Alhambra egzotikus világába. Ebben az élettel teli világban, melyben akadálytalan a kultúrák kölcsönhatása, zsidók és arabok békésen élnek egymás mellett. Nem véletlenül tekintik ezt az időszakot a középkori zsidó költészet „aranykorának”. A nőket andalítóan szépséges gazellának, őznek ábrázolják, de ugyanezek a nők egyszerre tudnak kegyetlenek, és érzéketlenek is lenni, képesek reményvesztetté tenni az epekedő férfiakat, akik készek a halálra is szerelmükért. Ugyanakkor persze a nők nem kevésbé érzékiek is, hasonlóan a szerelmük tárgya után vágyakozó férfiakhoz. A legnagyobb zsidó költők ebben a korban bizony írnak szerelmes verseket az azonos nemű, fiatal fiúkhoz is. Ez egy olyan jelenség, mely némely tudósok körében nem kis megütközést keltett annak ellenére, hogy Moshe Ibn Ezra, a kor egyik legnagyobb zsidó lírikusa a következő szavakkal írt erről: „Igen, lehet úgy is szerelmes verset írni, hogy valaki soha nem volt szerelmes”. Ez a kétértelműség nyilvánvalóan fokozza e versek hatását, titokzatoságát, és ennek meg is kell maradnia, mert nem az olvasó, és nem a kutató dolga fellebbenteni a fátylat.

A zsidó szerelmes költészet folytatása, ha a hozzánk közelebbi korokat tekintjük, megkerülhetetlenül, és szorosan összefügg Izrael gyötrelmes történetével. Szerelem és háború követik egymást, keverednek össze, érzelmek kavargnak, feszülnek egymásnak, tanúsítja ezt például Moshe Dor Izraeli szerelmes költészet című kötete is. Ebben megmu-

turbine di sentimenti contrastanti, come in *Poesia d'amore israeliana* di Moshe Dor, dove l'inquietudine dei conflitti arriva quasi a cancellare dalla memoria la donna amata. Ma l'uomo ha bisogno dell'amore, della sua ebbrezza, che si chiami "Rosalia, Laura, Eva, Avigail" oppure "Morte", parafrasando Pinhas Sade. Amore può essere la semplice libertà dello scegliersi espresso da *Perché con te* di Yonah Wallach, o il sadismo insito in *Vengo* di Aryeh Sivan. Esso può avere il dolceamaro sapore della terra natale, come in *Topografia* di Moshe Dor, o essere elevato a icona ideologica, come in *Politica* di Aharon Shabtay; può camminare spavaldo per la città come la protagonista di *Schizzi di Tel Aviv* di Meir Wieseltier o procedere incerto tra affermazione e negazione, come in *Terza danza* di Hezy Leskly.

Nelle sue molteplici sfaccettature, attraverso le infinite bocche che tocca, l'amore appare dunque sempre diverso, sebbene in realtà esso non muti mai nella sostanza, nel suo essere forza salvifica e sconvolgente. Un amore che è dolce, ma nello stesso tempo duole. Del più tremendo e soave dei dolori.

tatkozik, hogy a háborúk okozta szorongás még arra is képes, hogy a szeretett nő alakját tökéletesen törölje egy férfi az emlékezetéből. De a férfinek szüksége van a szerelemre, szüksége van a szárnyalásra, a rajongásra valami iránt, hívják azt akár „Rozáliának, Laurának, Évának, Abigélnék”, vagy akár „Halálnak” mondjuk Pinhas Sade átíratában. A szerelem persze lehet egyszerűen a választás szabadsága, ahogy olvashatjuk Yonah Wallach *Miért éppen veled* című versében, vagy lehet a szadizmus megnyilvánulása is például, ha Aryeh Sivan *Jövök* című művére gondolunk. Moshe Dor *Térkép* című írása szerint pedig

valós szerelmet érezhetünk a szülőföld édes-keserű íze iránt, de szerelmes rajongás tárgya lehet valamilyen ideológiai szentkép is, ezt tanúsítja Aharon Shabtay *Politika* című verse. Meir Wieseltier *Skiccek Tel Avivról* című versének főszereplője róhatja szerelmesen a város utcáit, Hezy Leskly *Harmadik tánc* című alkotása szerint a szerelem lehet éppenséggel valamiféle bizonytalan bolyongás az állítás, és tagadás között. *Látva azt, hogy hány száj, melyet megérint, hányféleképpen mondja el mi is valójában ez a jelenség, látva azt, hogy a szerelem mindig más, és más formát ölt, bár ha lényegét tekintve soha nem változik, megállapíthatjuk, hogy egyszerre bír a megmentés és felzaklatás erejével. A szerelem, mely édes, de ugyanakkor fájdalmas is. A fájdalmak között a legfélelmetesebb, de a legédesebb is.*

Una bella fanciulla*

Una bella fanciulla, preda dell'amore,
dal medico andò a cercare una cura;
da tempo, disse, l'anima le doleva,
e neanche di notte la sfiorava il sollievo.

La regale fanciulla accanto al medico stava,
egli la mano tese per tastarle la febbre
e d'un tratto una fiamma nel suo cuore si accese,
dall'amore anche lui fu preso, nel baratro.

Sopraffatto e smarrimento rimase l'uomo,
Finché la malata ancora dolcemente tentò:
"Non c'è cura, signore, per la mia pena?"

Allora lui: "Oh, non ritrarti, mia cara!
Fascia tu la mia ferita, ché questa volta
Non il medico, ma il paziente io sono".

Egy szép leányka*

Egy szép leányka, prédája szerelemnek,
orvoshoz ment, hogy irt leljen bajára;
jó ideje már, mint mondta, hogy lelke ég,
s még az éj sem hoz számára enyhülést.

A fejedelmi leányzó a doktor előtt állt,
az megfogta kezét, hogy tapints a lázát,
ám hirtelen láng lobbant a férfi szívében:
ű is ott vergődött immár szerelmes örvényben.

Úrrá lett rajta a döbönt rémület,
mígnem a szép beteg kedvesen nógatta:
„Nincs hát ír, doktor úr, az én bajomra?"

Mire amaz: „Ó, ne szökj el, kedvesem!
Te kötözd sebemet, hisz ezúttal
Orvostól betegé te tettél engemet".

Da Forte come la morte è l'amore.
Tremila anni di poesia d'amore ebraica

Presentazione di Cesare Segre
Traduzione, introduzione e note di Sara Ferrari
Testo ebraico a fronte
Copertina di Emanuele Luzzati
Edizioni Salomone Belforte & C. Livorno, 2007

A szerelem erős, mint a halál
Háromezter év zsidó szerelmes versei című kötetből

Bemutatta Cesare Segre
Fordítás, bevezető és lábjegyzetek: Sara Ferrari
Eredeti héber szövegekkel
Borító: Emanuele Luzzati
Kiadó: Salomone Belforte and C. Livorno, 2007

As part of the Hungarian Holocaust Remembrance Day (January 23) at the Italian Cultural Institute in Budapest, Alessandro Quasimodo recited works from the anthology *Forte come la morte è l'amore – Tremila anni di poesia d'amore ebraica* (Love is Strong as Death – Three Thousand Years of Hebrew Love Poetry), published in 2007.